

Философски факултет

Фонд научни изследвания

2022 година

Тема: Теоретични модели на компаративния анализ на източната и западноевропейската философски традиции
Вид на проекта: частично финансиране на научен форум
Ръководител: гл. ас. д-р Алекс Костова

(1) Цел на проекта беше планирането и осъществяването на национална конференция в чест на 65-годишния юбилей на проф. Иван Камбуров, чийто организатор беше катедра История на философията към ФФ на СУ. Дейността беше успешно реализирана.

(2) Цел на проекта беше важни акценти в изследванията на проф. Иван Камбуров – интердисциплинарният подход, (пост)компаративизма и перспективите пред идейното и методологическо рецепиране на Изтока – да станат обект на дискусия. Затова беше необходимо да се осигури възможност за продуктивни дискусии върху актуални и значими въпроси, за преформулирането или значителното разширяване на традиционни понятия, методи и теории. Присъствието на утвърдени учени от катедра История на философията на СУ, ЦИЕК към ФКНФ, Философия към ЮЗУ, направи това възможно. За пръв път в българското научно пространство бяха дискутирани философски релевантните аспекти на диалога Изток-Запад както в историческите (от античността до съвременността), така и в географските (индийската, китайската и японската традиции) му параметри.

(3) Цел на проекта беше въвеждането на студенти, докторанти и млади учени в дискусиите и изследванията върху източната философия и преплитането им с други изследователски полета. Като участници и слушатели на конференцията присъстваха не само утвърдени учени, но и обучаващи се в бакалавърска, магистърска и докторска програма, както и алумни.

(4) Цел на проекта беше създаването на първия сборник, посветен на философския диалог Изток-Запад. Сборникът с доклади, посветени на юбилея на проф. Камбуров, беше включен в издателския план на академично издателство на катедрен съвет на История на философията на 22.11.2022 г. с тираж от 350 броя. Така българската философска колегия ще се включи в международния дебат върху философското взаимодействие Изток-Запад, в което участват едни от най-влиятелните философи на съвременното. Някои от философските списания с най-висок импакт фактор в световен мащаб публикуват изследвания, които се опитват да превъзмогнат границите на традиционни западни постановки на проблеми. Броят на такива изследвания значително нараства в последните десет години в академичните издателства на Оксфорд, Харвард, Кеймбридж и Колумбия. Затова съставянето на този сборник е изключително важно.

Изпълнение на дейностите по проекта съгласно работната програма

(1) Подготовка за организирането на конференцията: разпределение на задачите на екипа, канене на участници, проучване на литература – дейностите са изпълнени. Организацията и задаването на структурата на провеждането на конференцията бяха разработени от организационния комитет.

(2) Подготовка и предаване на абстрактите – дейностите са изпълнени. Абстрактите бяха събрани в края на месец юли.

(3) Провеждане на конференцията – дейностите са изпълнени. Събитието беше проведено на 27.09.2022 г. в Зала 1 на СУ „Св. Климент Охридски“.

(4) Събиране на написаните въз основа на докладите статии и студии – дейностите са изпълнени. На катедрен съвет на История на философията на 22.11.2022 г. беше гласувано включването на сборника в издателския план на катедрата. Предвиденият тираж на сборника са 350 броя.

(5) Създаване на предварително книжно тяло – дейностите са в процес на завършване. Крайният срок за предаването на сборника за печат е 31.01.2023 г.

Обобщение на постигнатите научни резултати от проекта

(1) Крайният резултат при реализирането на проекта беше съставянето на сборник с докладите на участниците, който значително ще допринесе за философското тематизиране на взаимодействие Изток-Запад в роден контекст. Поради богатството на импликации на значимостта на това взаимодействие и извън пределите на философията, в редица други теоретични сфери – хуманитарни, политически, художествени – резултатите от проведените изследвания върху ключови философски проблеми са релевантни за широк кръг читатели и могат да имат най-разнообразна приложимост. Това е първият сборник в страната, посветен на перспективите, които компаративизма разкрива пред философията.

(2) Главна научна цел на проекта беше да бъдат изследвани централни проблеми при разгръщането на компаративните дискурси, като стратегията беше чрез опората на най-влиятелните и мощни сред тях да се проявят фундаменталните импликации на взаимодействието Изток-Запад в различни, но взаимопреплитащи се практики на философстване, обхващащи както онтология и епистемология, така и метафилософия, философия на езика, на съзнанието и пр. Множество въпроси – като тези за плуралистките онтологии развивани в индийската традиция, ролята на философията на Нагарджуна за разгръщането на дебати за модалността в съвременното, историческите връзки между концептуални дебати на Изток и Запад, философските идеи във ведическата традиция – бяха дискутирани за пръв път в България. Така бяха представени пред българска публика съвременните проблемни ядра в този дебат и възможностите за по-нататъшното му развитие.

(3) С конференцията значително беше разширен обхвата и бяха задълбочени рефлексите върху философските отношения Изток-Запад.

(4) Накрая, но не по значение, на българската публика бяха представени тезите на едни от водещите български философи и хуманитаристи по тези проблемни ядра.

Ефекти от осъществяването на проекта

Списък на публикациите в сборника с доклади от форума

Иван Камбуров – Изток-Запад: между практическата трансценденция и философския трансцендентализъм

Иван Камбуров – Онтологичният избор на философа

Александър Кънев – Парадокс и просветление: Хераклит и Нагарджуна

Георги Донев – Метафизическо мислене

Валентин Канавров – Европейската философия като критическа метафизика

Алекс Костова – Изток-Запад: три индийски модела за плуралистки реализъм

Лидия Кондова – Последни вести от Китай: Лайбниц за ползите от и предизвикателствата пред „търговията със светлина“

Васил Видински – Барух Спиноза и източната философска традиция

Тодор Тодоров – Тъмна ли е Индия: Структурни напрежения в компаративистиката

Милена Братоева – Пътят на ритá: прозрения за космическия принцип на съществуването в Ригведа

Гергана Русева – Нишката, станът и зависимият произход – в и отвъд линейното време (Древна Индия)

Таня Батулева – Будизмът в европейски контекст: история и перспективи

Нина Димитрова – Антифилософията на Лев Шестов

Мила Манева – Японската представа за душата като идейна основа на японския анимизъм

Иван Спиров – Източната философия и съвременните невронаучни концепции за съзнанието

Румяна Толева – Философски идеи в „Йога-Сутра“ на Патанджали в съвременна интерпретация

Списък на публикациите в сборника с абстракти на форума

Иван Камбуров – Онтологичният избор на философа

В текста се разкриват подходите на философа като мислител да бъде в битието. Представят се две възможни парадигми за постигане на абсолютното като форма на философстване. Едната е свързана с школно-академичния историко-философски подход, а другата – с метафизичния опит като постъпка. Утвърждава се тезата, че метафизичната цел е постижима единствено като индивидуален практически опит на трансценденция посредством постъпката на мислителя, осмислена като прецедент. Аргументира се разбирането, че именно в метафизическия акт мислителят определя философската мъдрост, а не просто любовта към философията.

Иван Камбуров – Изток-Запад: между практическата трансценденция и философския трансцендентализъм Образец 9

Александър Кънев – Парадокс и просветление: Хераклит и Нагарджуна

Ако направим сравнение с Платоновия мит за пещерата, пещерата за Нагарджуна се състои от концептуални конструкции. За да излезем от нея, трябва да вникнем в условността на всички понятийни разграничения и йерархии, включително между самсара и нирвана, свабхава и не-свабхава, дори между понятийно и непонятийно. За да го направим обаче, трябва да покажем, че при внимателно разглеждане, понятийните конструкции сами деконструират своята субстанциалност, т.е. разкриват своята празнота (сунята) като водят до непреодолими парадокси и противоречия. Изходът от лабиринта на понятийните конструкции и сързаните с тях йерархии на реифициращото мислене е по пътя на парадокса. Ала, перифразирайки Хераклит: пътят навън е същият като пътя навътре. Изходът от самсара ни връща в самсара. Защото няма нирвана отвъд всекидневния живот. Преди пробуждането човек се храни, работи, общува, радва се и тъгува. След пробуждането човек се храни, работи, общува, радва се и тъгува. Самсара е нирвана.

Георги Донев – Метафизическо мислене

Валентин Канавров – Европейската философия като критическа метафизика

Европейската философия е метафизика по генезис, развитие, същност и необходимост. Ако не би била такава, тя би се ограничила до тривиално световъзприемане, резониращо предметиописание, всекидневно разсъждаване или проста абстрактна дейност, не би се диференцирала от предхождащата я митопоезия и от житейската мъдрост, не би се въздигнала над нароилите се от корпуса ѝ по-фундаментални и по-приложни науки. Европейската философия проблематизира и изследва отсамното, тукашното, днешното, съществуващото, актуалното, крайното, но само и единствено откъм принципа, чистото, основанието, безкрайното, Другия, формата, битието. За разлика от всички останали науки тя мисли съществуващото като платформа за ек-зистенциална онтологизация, респ. като смислова трансформация на онтичното откъм и по силата на автономната чистата форма на мисленето (разум). Ето защо тя е принципиращо и концептуализиращо априорно мислене, значи формално-рационална критическа метафизика, която конструктивизира множество критически онтологии и така изгражда една хомогенна, но по същество плуралистична картина на света.

Алекс Костова – Изток-Запад: три индийски модела за плуралистки реализъм

Индийската философска традиция има отличителен подход при интеграцията на плурализъм и реализъм, чието теоретично скеле може да хвърли важна светлина върху нашето разбиране за мощта на плуралисткия реализъм, за неговите основания, импликации и възможности. Целта на този текст е двойка. Първо, ще бъдат дискутирани три влиятелни теоретични хоризонта, в които реалистички позиции са преформулирани в плуралистички рамки в периода между 2-7 век. Става дума за концептуализациите на несъизмеримостта между обективната природа на реалността и начина, по който тя ни се явява в джайнисткия модус на обосноваване на същността на частичните истини за реалността, феноменологичната теория на санкхя за отношението между опита и радикалните трансформации на реалността и реализма на вайшешика, който взема предвид ненаблюдаемите обекти при научното обосноваване. Второ, ще бъде аргументирано, че предложените решения отварят вратата към очертаването на нов и различен от Западния модел за осмисляне на проблемите на сложните отношения между множествеността и единичността въз основата на добре поставени въпроси и разгърнати концептуални експликации на

проблема за несъизмеримостта между структурата на реалността и начина, по който тя се манифестира, като успяват както да легитимират важността и нередущируемостта на обекта, така и да обяснят радикалния динамизъм на реалното. Това е важно, защото прокарва път между реализма и антиреализма и едновременно избягва клопките на догматизма и релативизма. Философите, които прокарват такъв път в Западната традиция, като Бергсон и Уайтхед, не се вписват лесно в тази традиция и в немалко отношения ѝ се противопоставят. В рамките на индийските епистемни култури обаче, има особени концептуални пространства, за които този път не е нещо нетипично, а напротив, е една от ключовите им характеристики.

Лидия Кондова – Последни вести от Китай: Лайбниц за ползите от и предизвикателствата пред „търговията със светлина“

През 1697 г. немският енциклопедист и дипломат Готфрид Вилхелм Лайбниц събира отчетите на християнските мисионери в Китай и ги издава в сборника *Novissima Sinica* или Последни вести от Китай. Две години по-късно и с леки корекции излиза второто издание на книгата, която всъщност насочва изследователите към и става символ за устойчивия и дългогодишен, но неочакван и специфичен, Лайбницов интерес към Китай.

Но защо автор, известен с богатството на личния си архив, но и с оскъдната си публикационна дейност, поставя сборник с чужди текстове от първата същинска културна среща на Европа със „Средното царство“ редом със знаменитите си авторски открития в комбинаториката, диференциалното и интегралното смятане, динамиката и, не на последно място, с единствената си публикувана книга – Теодицеята (1710)? Очевидно това, което можем да научим от докладите на християнските мисионери за Китай, е било за него поне също толкова значимо, колкото собствените му приноси към отделни научни дисциплини. Но по какъв начин можем да осъществим контакта с една древна и различна от нашата култура? И какво, собствено, следва да получим от нея в замяна на споделянето на християнската теология и на постиженията на западната наука?

Макар възгледът, че всяка култура има с какво да допринесе за прогреса на човечеството, да изглежда естествено следствие от неговата философия, призивът към отведен интерес към Китай силно отличава Лайбниц от неговите съвременници. Стимулт за този призив е прагматичен – „светлината“ трябва не само да се притежава, но и да се споделя и умножава. И затова тук става въпрос именно за „търговия със светлина“, от която ще спечелят и двете страни, а не за акт на едностранна благотворителност, който би довел до евентуална политическа уязвимост на Запада.

Целта на настоящия доклад е да проследи дипломатическите, полемическите, теологическите, но и чисто философските мотивации за Лайбницовата многогодишна и настойчива защита на китайската култура и на нуждата от реципрочен диалог между Изтока и Запада. Такава една цел предполага, на първо място, проследяването и оценяването на неговите познания и интерес към Китай, както и обясняването на това, кое прави философията му толкова толерантна и отворена към алтернативните на Запада култури. Следващият анализ на Лайбницовия епистемологически перспективизъм и на възгледа му за нуждата от единство на теорията и практиката в познанието ще ни позволи да идентифицираме китайските идейни „товари“, които Европа следва да „изтъргува“ – естествената теология и практическата философия в замяна на религията на откровението и научните постижения в теоретичните дисциплини. Този историко-философски сюжет от края на XVII в. ще ни доведе, накрая, до нуждата да предизвикаме по-късното разбиране за философията като систематична академична дисциплина с едно древно и класическо, но и много по-толерантно и открито към другото, схващане за мъдролюбието; като се надяваме това да мотивира диалога за нуждата от баланс в съвременната „търговия“ с идеи между Изтока и Запада.

Васил Видински – Барух Спиноза и източната философска традиция

Барух Спиноза (1632-1677) е един от най-емблематичните, интересни и радикални философи в историята на западната мисловна традиция. Неговият светоглед съдържа важни елементи, които и на структурно, и на съдържателно, и на формално ниво изглеждат „паралелни“ с различни философско-религиозни традиции от Изтока.

Въпреки че не са централни за вторичната литература, има вече не малко изследвания върху Спиноза, които съпоставят неговата позиция - и в практически, и в теоретичен план - с медитативните практики на Будизма (в различните му разновидности), с неоконфуцианството, с Ведантата или с индуистката философия като цяло и т.н. Важно е да се отбележи, че такъв тип прилика е обсъждана още през XVII-XXIII век, например, от П. Бейл в неговия „Исторически и критически речник“ (1697 г.), както и от Н. Малбранш „Диалог между...“ (1708 г.). В повечето от анализите не се говори за директно текстово влияние върху Спиноза, тъй като то е трудно установимо. По-скоро се тръгва от различните сходства (които са

изглеждали „очевидни“ за много философи през годините), като целта на изследванията в този случай е да разкрият още по-дълбоки структурни паралели или нови понятийни връзки.

Като следствие от този тип философско разглеждане изникват два важни момента.

(1) Първо, какво ни казват тези съпоставителни анализи за самата философия на Спиноза и как те обогатяват нейното разбиране. Как (и дали) се разрешават определени философски трудности в нея чрез инструменти и понятия от друга култура. (2) Второ, какви методологически изводи можем да направим от наличието на паралелизъм. Какъв е този философски модел, при който откриването на сходства между различни традиции може на свой ред да бъде философска позиция. Съответно има ли философски предпоставки, които са задължителни при такъв компаративистичен подход.

Тодор Тодоров – Тъмна ли е Индия: Структурни напрежения в компаративистиката

Възникването на арабската философия се представя в светлината на формиращото влияние на Късната античност и гръцката философска традиция въобще. От друга страна, тя се явява пресечна точка на Изтока и Запада, на мисловните култури на Гърция, но и на Индия, Персия, Китай. Източните влияния като че ли остават „сляпо петно“ в историко-философските изследвания поради малкия брой специалисти в толкова разнородни езици и културни истории. Въпреки това, меродавно е мнението, че влиянията от Индия например са единствено в сферата на практическото знание – смятане, медицина, астрология. Философията се оказва безразлична към индийския духовен свят. За разлика от Гърция, която е мисловен образец за мюсюлманските философи. Какви са причините за подобно отношение? Защо гръцката традиция се възприема като „висока“ култура, а Индия си остава „тъмна“?

През XI век ал-Бируни представя Индия на ислямския свят в съчинение, което се счита за първото компаративистко изследване, а авторът му за баща на индологията, компаративизма, интеркултурния диалог и т.н. Погледът на ал-Бируни към Индия обикновено се приема за свободен от предразсъдъци и толерантен към чуждата култура. Всяко вглеждане в чуждия свят на Другия обаче крие особено отношение, изопачаващо образа на чужденеца. Осцилиращо между възторга и снизхождението, между имитацията на приемената за по-висока култура или пренебрежението към т.нар. „примитивни“ или варварски общества, възприятието на чуждите светове се изгражда през сложен репертоар от предразсъдъци. Гърците изключват варварите (по име и дефиниция) от цивилизования свят, Средновековието подражава на Античността, американските хипита се опияняват от Изтока, редуцирайки го до собствената си битност и интереси, съвременният Запад гледа с подозрение на Гогол и Достоевски, мотивиран от политическа конюнктура. А много често и самите политически и социални ситуации се обясняват с културно превъзходство.

Юрген Хабермас твърди, че Модерността тръгва от три типа рационалност: научно-техническата, еманципаторната и комуникативната. Последната прави възможно приемането на Другия, различния, общуването с чужденеца и въобще толерантното отношение към другостта. Именно тази рационалност „отваря“ интеркултурния и интеррелигиозен диалог, които са толкова актуални днес. Но не са ли това само предразсъдъци и илюзии на Модерността за самата себе си? Възможно ли е да се изследват конвергенциите между различни култури и религии, без да се заемат пози на превъзходство или снизхождение? Свободна ли е компаративистиката от подобни структурни напрежения? Ал-Бируни представя в началото на своя текст няколко аргумента за трудността/невъзможността за разбиране на индийците – защо Индия си остава тъмна. Дали тези аргументи не са универсални и не се прилагат при всяко сравняване и съизмерване на културни светове? Настоящият текст цели да представи значението на тази аргументация и да отговори на поставените по-горе въпроси.

Милена Братоева – Пътят на ртá: прозрения за космическия принцип на съществуването в Ригведа

Във фокуса на вниманието в настоящия доклад е *ṛtá* – един от най-фундаменталните космологични концепти в митологията на Ригведа. Идеята е еволюирала чрез визионерските прозрения на ведическите мъдреци (*ṛṣi*) за същността на съществуването, за Вселената и ролята на човека в нея. Според тази представа *ṛtá* е основата на динамиката, баланса и реда в космоса, разглеждана като сложно и хармонично цяло, в което всяко явление има своето място и функция. Целта на предложения анализ е да аргументира тезата, че доминиращата семантична конотация в поливалентния концепт *ṛtá* е тази за вътрешната динамика, за процеса на проявление и подреждане на съществуването. За да подчертая значението на динамичния аспект на *ṛtá* в космологичните видения на ведическите *ṛṣi*, ще представя по-подробно един от най-често срещаните изрази в *Rgveda* „пътят на *ṛtá*“ (*ṛtasyā panthā/páth*). Друга тема в обхвата на настоящия доклад е тясната функционална връзка между *ṛtá* и други ключови термини във ведическия мироглед, а именно *satya* („истина“), *yajña* (ритуал), *dhárman* („поддържане“, „поддържаща сила“) и *vratá* („правило“, „задължение“).

Гергана Русева – Нишката, станът и зависимият произход – в и отвъд линейното време (Древна Индия)

В настоящото изследване се прави съпоставка между идеята за линейно време както е изобразена в някои от текстовете на Ригведа, Атхарваведа, Каушитаки брахмана и Махабхарата и както е представена в ранния будизъм. От нишката на съдбата, която е пътят на човека, наративът, идентичността, през платното, което тъкат деня и нощта или двете богини на съдбата, през мрежата на жертвоприношението та чак до зависимия произход в ранния будизъм – всички тези образи и идеи са тясно обвързани с представата за линейно време. Преминаването отвъд това линейно време, отвъд представата ЖИВОТЪТ Е ПЪТ е едно пътуване в неописуемото, „в“ света отвъд, „в“ свободата.

Таня Батулева – Будизмът в европейски контекст: история и перспективи

Работата ще включва три изследователски насоки. Първо, в исторически план ще бъдат проследени акцентите в рецепцията на будизма в Европа през 19 и началото на 20 в. (причини, специфични прочити и селективност при откриването на будизма от европейската хуманитаристика). Втората оптика е визира българското културно пространство и е насочена към българските активни прочити на будизма (контексти, условия, форми, своеобразие на българските интерпретации). Третата представлява опит за анализ на бъдещите възможни случвания на прочитите на будистката философия както в международен, така и в български контекст.

Нина Димитрова – Антифилософията на Лев Шестов

Текстът обсъжда специфични черти от философския стил на Лев Шестов, като откроява основните акценти в него – още с първите си произведения Шестов се сдобива с реномето на философ, отричащ философията. Обсъдени са следните философски фигури – парадоксалистът, безпочвеникът и адогматикът, антиметафизикът и т.н., емблематични за Шестов. Разгледани са важни факти от биографията му, чиято съвкупност би могла да е част от обяснението за своеобразието на неговата мисъл, един от които е липсата на академично философско образование. (Въпреки формалната липса на специално философско образование, Шестов чете лекции по история на философията в народния университет в родния Киев (1918/19), а по-късно – различни курс по руска литература и философия, както и други, към основания през 1922 г. руски факултет към Парижкия университет, известен като „руската секция към Сорбоната“). Други съществени факти са етническият произход, както и необичайни обстоятелства от ранните му години. Специално внимание е обърнато на отношенията между Шестов и Хусерл по въпроса за разбиранята за философия (главната опозиция е между схващането за философията като отражение – *Besinnung*, и за философията като борба), като са проследени хронологично главните етапи в тези отношения. Накрая е представено и мнението на Шестов за индийската мисъл, с която той започва да се запознава и занимава от 1934 г., като е дискутирана неудовлетвореността му и от тази мисъл.

Мила Манева – Японската представа за душата като идейна основа на японския анимизъм

This paper looks into the ancient Japanese concept of the soul and the “otherworld”. Basing on archaeological evidence as well as analysis of ancient rituals and literary texts, we prove that since ancient times the Japanese had a very specific idea of a non-material element present in all existing things and beings which conceptually combines the concepts of an all-pervading vital force, divine nature and a personalized individual soul. We also explore the Japanese ideas of the “otherworld” and show that since ancient times there have existed several ideas of an “otherworld” in Japan which, no matter how different from one another, have several common characteristics, the most distinctive of them being that the world of the dead is situated on Earth or is physically reachable by Man in real time - just another dimension of the world we are living in – and, in some way or another, is connected with mountains.

Иван Спиоров – Източната философия и съвременните невронаучни концепции за съзнанието

The article examines some of the most common and most recent theories of consciousness in human neuroscience, including the neural correlates theory (NCC) and electromagnetic field theory of consciousness (EM field ToC), from the critical perspective of Eastern Philosophy and in particular of Samkhya, Yoga, Vedanta, Indian and East Asian Buddhism. Modern neuroscience tends to reduce consciousness to the joint interaction of different cognitive functions (and their neuronal correlates) like awareness, attention, working memory and even to the process of information integration in long term memory. Some philosophical schools in India and East Asia (like the above-mentioned) have speculated for centuries about the difference between consciousness in itself and cognitive, affective and behavioral processing. The article argues that these philosophical ideas and the related to them analytic of consciousness can actually contribute to modern neuroscience research in the area of consciousness and conscious experience.

Румяна Толева – Философски идеи в „Йога-Сутра“ на Патанджали в съвременна интерпретация

Докладът цели да представи някои философски постановки на древната индийска система Йога, синтезирана в „Йога-Сутра“ на Патанджали, от съвременна гледна точка, в перспективата на взаимоотношенията между Изтока и Запада. Представени са някои основни принципи и постулати на тази теоретико-приложна система като концепциите за страданието и освобождението от страданието, за различителното познание между Духа (Пуруша) и Материята (Пракрити), концепцията за кармата и търсенето на трансценденция посредством йогическото съзерцание. Представено е виждането на Йога относно случването на различните психически процеси, които протичат в човешкото съзнание в тяхната взаимовръзка с теорията на Самкхя за еволюцията на света и човека като част от него. Разгледани са използваните в класическата йога понятия за съзнание (читта), неговите модификации (вритти) и тяхната взаимовръзка с кармата и качеството на живот на човека, съответно търсенето и постигането на освобождение от житейското страдание. Обърнато е внимание и на йогическите средства за преодоляване на това страдание чрез прилагането на различни психо-техники за контрол върху неговите модификации, съответно и върху кармичните предразположения и тяхното проявление. Дадено е обобщение за прилагането на тези теоретико-приложни постановки в нашата съвременност, като е обърнато внимание на тенденциите в приложението им и са отчетени неговите положителни и отрицателни страни.

Мария-Габриела Пумова – Опитът с възвишеното през перспективата на дзен монасите

Когато един човек осъзнае значението на самото понятие за тленност, изначалната реакция е насочена през проявлението на страха. Боязливост спрямо непознатото, според всички вярвания и религии, включително християнство, ислям и будизъм – необятното. Тези перспективи имат прилика – края на човешкия живот е част от природния процес и това предизвиква реакция на страхопочитание спрямо неизвестното (като перспективата на британския философ Едмънд Бърк). В християнството и ислямът, обаче, всяка една мисъл, дума, действие са насочени към изпълняването на добродетели и отхвърлянето на порока. Тази крайност на възприятието се отнася не само за гняв и търпение, гордост и скромност, но и любов и страх, живот и гибел. Теми като тази за гибелта се виждат като табу, но не и в будизма, където са част от истината за живота. Ценността е цялостна, не когато е обвързана със страх от загуба, а когато се ценят двете противоположности на едно и също явление. В будизма всеки край дава ново начало и това е част от израстването; свързано е с концепцията за прераждане и е причината опитът с възвишеното да не бъде породен от пряк сблъсък в този житейски път, а вид припомняне на момент от миналото. Човек може да достига просвещение/ нирвана след като е преминал през тези моменти многократно и ги приема като да бъде част от света, а не само в собственото си тяло. По този начин има присъствие в изградената реалност, което е осъзнато. Схващането, че времето е ограничено подтиква дзен монасите да го използват, за пречистването на съзнанието, отдаване на чувствата, лекуването на тялото през мислите и постъпки, насочени към благотворителност и подкрепа на останалите.

Опитът с възвишеното е породен от превъзможването на страха, включително този, свързан с края на човешкото битие и приемането на противоположностите като взаимно допълващи се, което тласкат човек да цени времето, с което разполага. Пример за това е японската традиция – джисей, стихотворения писани от дзен монаси в последните им мигове на земята. Такова творчество, присъства в книгата на Йоел Хофман „ Японски смъртни поеми“.

Минна-Йована Дочева, Владислав Атанасов – Път, понятие и мълчание